

Egyházi Szemle.

A millennaris esztendő olyan békében találta Magyarországot egyházait, a milyen csak különböző egyházak között lehetséges. A zivataros egyház-politikai kérdések megoldása után még egy-egy dörgés elhangzik, de ezekben a villámok már nem cikáznak s így félelmet nem okoznak. Igaz, nincs borzasztóbb, mint a csendesség, mikor az elborult láthatáron egy kissé megszűnik az elemek harcza, hogy ismét erőt szerezve, újabb és erősebb rohamokban törjön ki; azonban hazánk egyházainak békéje nem ez a csendesség. A vihar végképen elvonult, a gazda körül néz udvarán, kertjén, számbaveszi a rombolásokat, töréseket, azokat megigazítja s azután ismét megkezdli munkáját ott, hol elhagyta volt a vihar kitörése előtt. Ez az igazi képe hazánk egyházainak.

A róm. katolikus egyház püspökei körleveleket intéztek egyházmegyéikhez a millennaris esztendő alkalmából. Hazafias és békés hang vonul végig azokon, csak olykor hallszik bennük a vihar utáni dörgés messziről. A távolabbi egyházmegyéket minket kevésbé érdekelvén, csak az erdélyi püspök pásztorleveléből idézünk egy pár mondatot. Rövid történelmi visszatekintés után, mely elmondja az erdélyi püspöki megye különös küzdelmeit a kereszténység érdekében Mátyás király utánig, így folytatja a körlevél.

„Mikor a nemzet fiainak szívében megingott az a hit, a mely a nagy Hunyadi Jánost lelkesítette, akkor elenyészett a vitézi kitartás és akarat is, mely előbb megvédelmezte a hazát a szent kereszt ádáz ellenségétől. Urrá lett a pogány e hazában s pártfogása alatt a pártoskodás és az önkény elnyomta az igaz keresztény hitet is. Bornemisza Pál erdélyi püspökkel száműzetett e földről a katolikus vallás is; papjaira és hiveire az üldözés korszaka következett el és csak a százados küzdelmekben megedzett székely nemzet havasai között lobogott az igaz katolikus hitélet tüze.

Sok küzdelmébe került a jobbagnak, a mig ki tudták vivni, hogy a kath. vallás ismét elismertessék és jogai törvénybe ígattassanak. És csak akkor, mikor az egyesült keresztény nemzetek hadereje végleg megtörte az ozmán hatalmat s e haza földjéről száműzve, akkor lehetett visszaállítani az erdélyi püspökséget ősi székhelyén s ujra megkezdteni az apostolkodást az iránt, hogy a nemzet ősi keresztény hite visszaállíttassék. És foly az apostolkodás mind e mai napig. Bár az ezredév küszöbén sokan borusnak látják a keresztény hit jövőjét ebben a hazában, az én hitem, az én bizodalمام rendíthet-

len. Jól tudom, hogy sem a mindenható Isten nem fogja elhagyni ezt a magyar nemzetet a melynek karja által a hősi tettek oly nagy számát mivelte a mult századok folyamán: sem a nemzet nem fogja elhagyni ősi keresztény hitét, melynek minden nagyságát, minden dicsőségét, ezredévi létét köszönheti. Ha vitéz karral ellenállott századokon át a vérengző ellenségnek, a mely tüzzel és vassal támadta szent hitét: lesz annyi lelki ereje, hogy szívének legdrágább kincsét, keresztény hitét, szeplőtelenül megóvja azon támadások ellen is, a melyek a mostani kor téveszméi s hamis felvilágosultsága által intéztetnek a szent hit ellen. És hogyan félhetném én, az apostolok utódja azt a szent hitet, a melyről tudom, hogy ez és csakis ez adatott a népek világosságául.“

E hanghoz már szokva vagyunk róm. katolikus egybázfők részéről és nem is volna hozzá megjegyzésünk, ha a tényeknek elferdítését nem látnók e sorokban. Igaz hogy a török győzelme valamenynyire időben összeesik a katolikus hit elhagyásával, de hogy ez ugynevezett megingást okozati összefüggésbe hozza a nemzet legyőzetésével, azt bizonyosan nem teszi olyan, a ki magát elfogultnak neveztetni nem akarja. Szintén elfogultságra vall az az állítás, hogy a magyar nemzet minden nagyságát, minden dicsőségét, ezredévi létét a katolikus hitnek köszönheti. Aesopus erre szép mesét mondhatna. A nemzet életerejét az abban levő testületek egyike sem tulajdoníthatja magának kizárólagosan. Éppen az a lelkület és haladásra, felvilágosulásra való hajlam és tehetség, mely a hitújítást is tárt karokkal fogadta s mely ma sem zárkozik el az eszmék elől, még akkor sem, ha azokat némelyek *téveszmék*nek nyilvánítják. az volt és lesz a nemzet ereje mindörökké. S hogy a hitében megújult nemzet még azután is mutatta nagyságát és volt dicsősége is. tán éppen a megújult hit következtében, azt nem kell bizonyítani. S bizony ma már más világosság is adatott a népnek!

A protestáns egyházak saját maguk erősítésével, belügyeik rendezésével vannak elfoglalva. Így a Kolozsvárt felállított theologiai fakultás igen dicséretre méltóan a Ilek ápolásával kezdte meg missioi munkáját. A téli estéken vallásos összejöveleteket tart az érdeklődők számára, melyek könyörgésekkel és tanításokkal, különösen bibliai tárgyakkal vannak összekötve.

Legfontosabb kérdés, melylyel a protestáns egyházak foglalkoznak, a papok sorsa. Nemcsak egyházi lapok, melyeknek hangja kevés fülbe szokott eljutni, hanem világiak is foglalkoznak e kérdéssel. Így a Magyar Hirlap egy cikket közöl György Endre tollából, mely kimondja, hogy megjött teljes ideje annak, hogy az 1848. XX. törvényczikk intentiója végrehajtsék. E törvényczikk 3. §-a pedig azt mondja, hogy „minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségéi közálladalmi költség-ek által fedeztessenek s az elvnek részletes alkalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimerítő törvényjavaslatot fog terjeszteni.“ Hogy e törvényczikk az országgyűlés tagjait is foglalkoztatja világosan kitetszik a kormánypárt egyik vezérfőnöknek.

Berzeviczy Albertnek nyilatkozatából, ki újévi beszédében valószínűleg pártjának egyetértésével így nyilatkozott: „Szükségesnek tartjuk, hogy az egyházak méltányos igényei anyagi szükségleteik kielégítésére, illetve belső szervezetükre nézve mielőbb figyelembe vétessenek.“ A kérdés csak az, hogy a 48-iki XX. törvényczik végrehajtható-e az egyházi javak secularizációja nélkül, mert ezzel lehetetlen. Gyögy Endre is említett cikkében ellene van a secularisációnak, és azt ajánlja, hogy megállapítván az egyházi és iskolai szükségletek ugyanazon alapon, mint a katolikus felekezeteknél, a megfelelő összeg az állam részéről adassék át a központi kormányzó közegek rendelkezése alá.

Ugy látszik, hogy ezen az alapon indult el az ág. hitv. evang. egyház, melynek nevében egy az egyház felügyelőiből és püspökeiből álló bizottság egy hosszabb memorandumot dolgozott ki és küldöttség által adatott át Bánffy Dezső báró miniszerelnöknek. A memorandum kimutatja, hogy az ág. hitv. evang. egyház közoktatási, tehát egyenesen állami célokra kiad 1.567,000 forint, egyházi célokra 75,762 forint. E kiadások annyira kimerítették az egyház erejét, hogy legégetőbb szükségeit sem tudja többé fedezni. Ez kényszeríti az egyházat arra, hogy céljai eléréséhez az 1848. XX. törvény cikk által kilátásba helyezett, állami segélyezést igénybe vegye. Kívánja ezért a memorandum, hogy az ág. ev. egyház szükségleteiről az állam abban az arányban gondoskodjék, mint a gazdag dotatiókkal ellátott más egyházakkal tette. Ezután kimutatja, hogy ennek szükséges voltát az új egyházpolitikai törvények elodázhatlanná tették. Maguk a ministerek azt ígérték, hogy a protestáns egyházak állami nagyobb dotációjára nézve törvényjavaslatot fognak előterjeszteni. Ezt kéri most az egyház s ezért kimutatja a szükséges adatokat. Ez adatok szerint a papok fizetése 800 frtra, a segéd papoké 500 frtra volna kiegészítendő, az anyakönyvi kivonatokért befolyt jövedelem és elvesztett stóladijak megtérítendő, theol. és vallás tanárok, papok és kántorok nyugdíját 40% arányában az állam hordozná s az egyház-megyéknak eddig adott összegek emeltetnének. E szükségletekre az ev. ág. egyháznak kell összesen 400.000. A memorandumot átadó küldöttségnek Bánffy Dezső báró megígérte, hogy az ügyet a méltányosság követelményeinek megfelelően fogja elintézni.

A legujabban bevett vallásfelekezetről, az izraelitákéról, csak annyit jegyezhetünk meg, hogy annak kebelében mozgalom indult meg, hogy a többi felekezetekhez hasonló autonomikus testületté alakuljon. Azonban ez még tényé nem vált. Figyelemre méltó azonban a hazafias irány, mely az izraelita istentiszteletekben is a német helyett a magyart akarja felvenni.

Saját egyházunkban az utóbbi idők legfontosabb eseménye a papok fizetésének pótlására adott állami segély. Egy liberális kormánynak elismerésre méltó tette ez, mely bizonyítja, hogy országunk vezér férfiai felül tudnak emelkedni a felekezeti elfogultság szűkös látókörén. A segély kiosztásánál az Egyh. K. Tanács azt a kulcsot találta legméltányosabbnak, mely minden papnak fizetését legalább 365 frtra

kipótolja. Egy érettségi vizsgát tett és theológiát végzett embernek bizony csekély fizetés ez, azonban meggondolva azt, hogy csak ez előtt három évvel az Egyh. Főtanács nem mondhatta ki, hogy minden pap fizetését kipótolja 200 frtra, ez is igen nagy nyereség.

Egy másik fontos esemény az, hogy két nevezetes egyházközségünk a budapesti és toroczkói, új papokat kaptak. Figyelemre méltó, s az előtt, ki a körülményeket nem ismeri, tán sajnósak látszó jelenség, hogy mindkét egyházközség lemondott választási jogáról és saját papjára nézve így nem volt választása. Ez azonban minden egyház községnek saját belügye s a jelen körülmények között tán a leghelyesebb utat is választottak. Azonban nagyon ohajtandó volna, hogy a papok és egyházközségek között a kölcsönös érintkezésre valamely út nyitassék s így az érdeklődés jobban felköltessék, mert a jelen eset is a közönyösségnek, a nem érdeklődésnek feltűnő bizonyítéka, mely mindig káros következményekkel szokott járni

Amerikai hitrokonaink mult évi nemzeti conferentiájukat october hó 21—24-én tartották Washingtonban. A conferentiáról irt tudósításokból egy hatalmas testületnek méltó gyűlésezése látszik ki, melyet egyszer-máskor nekünk is végig hallgatnunk igen jótékony hatással lehetne, hogy ne érezzük magunkat egyedül és tanuljunk egy kevéssel több buzgóságot a nekünk adott kijelentés terjesztése körül. E gyűlések lefolyását röviden a következőkben ismertetjük:

A gyűlés első napján este istentisztelet volt, melyen Savage M. J. az amerikai unitáriusok tán legnagyobb szónoka prédikált. Tárnya volt: *A mi evangéliumunk*, melyet I. Tim. I. 11. és Luk. II. 10 alapján dolgozott fel. Mi az evangélium a régi dogmák szerint és mi az valójában? Kérde a szónok. A dogmák szerint Isten az ő akaratát mint egy négyezer év előtt kijelentette az ő küldöttjei és prófétaí által egy kis népnek s a többit engedte tévelyegni a sötétben. Azután új kijelentés jött a kereszténységgel, mely első hatalom lett a földön, de ma is ezt a kijelentést csak az emberiség egy harmada ismeri s az is más még más alakban. Örömmüzenet-e az, mely az emberiség fölött elhaladott százezer évekből egészen hiányzott s ma is milliokra nem terjed ki, sőt a legfelvilágosultabb elmék határozottan kimutatják róla, hogy emberi csinálmány? Mit hirdet a régi dogmák evangéliuma Istenről? Azt, hogy Isten végtelen bölcsesség és szeretet. És mégis az emberiség többsége még az új kijelentés után is elkárhozik, csak némelyek üdvözülnek, a többi pedig örökös tüzre vettetik. Ez nem örömmüzenet. Szónok szeretne az ily Isten haragjának villáma elé állani, nem pedig imádlására térdre borulni. Mi az ember a régi evangéliumban? Azt mondják, hogy tökéletes lény, teremtve 6000 év előtt. És mégis a tökéletes Ádám már elesett s benne az egész emberi nem. Szónoknak gyermekkorában azt tanították, hogy az órának minden ketyegésére a pogány emberek ezrenként taszittatnak az örökös szenvedés örvényébe. Ez nem örömmüzenet. Majd Isten személyesen emberi testet ölt, hogy az emberiséget megmentse, de ezt csak 4000 esztendő után teszi. Ekkor is Őt az emberek megölik s Ő a

mindenség trónjára ül itélni elevenek és holtak fölött és elküldi az ő Lelkét, hogy az üdvözítés munkáját befejezze. S két ezer év után az emberek milliói még mind nem tudnak róla, sőt a kik tudnak, azok is nagyobb részben elvesznek. Ez sem örömezenet.

A mi evangéliumunk nincs egy könyvbe zárva. Jött az a Confucius, Sakya-Muni, Zoroaster szájából is, nem pedig csak a profétákéból és a Jézuséból. Vallás csak egy van és ez azoké, a kik törekednek Isten után, ki egyikünktől sincs távol. Minden igazság isteni kijelentés. Ezeknek az összege egy soha be nem fejezhető Biblia, hanem minden új igazságnál elmondhatjuk Kepler szavait: Isten, utánaad ismét átgondolom a te gondolataidat. A bebizonyított igazság örömezenet s enélkül Istennek egy gyermeke sincs, nem volt és nem lesz. Ott van Isten Indiában, Chinában és mindenütt, az észnek mint igazság a szívnek mint szeretet, a jellemnek mint igazságosság. Ebben az evangéliumban Isten nemcsak végetlen hatalom, hanem végetlen szeretet és szívén hordozza minden gyermekét, Isten és ember között sohasem volt olyan ürré, melyet csak természet fölötti módon lehet áthidalni. Az ember ez evangéliumban nem lefelé halad a tökéletesnek teremtett Ádámtól, hanem fölfelé attól az embertől, ki kezdetben nagyon közel állott az állathoz. Az ember nem esett el, hanem folytonosan halad fölfelé az idők végtelenségén keresztül. A messzi történelem előtti időkben az ember önfeláldozással teremtette a mai világ alapját s haladásában oly magaslatokra jutott, mint Homeros, Sokrates, Aristoteles, Plato, Vergilius, Dante, Goethe, Shakspeare vagy Confucius Zoroaster, Sakya-Muni és mindenek fölött Jézus, Istennek fia, az emberi haladás legfelsőbb foka. S mi lesz tovább! ? Ez evangélium. Most Istennek fiai vagyunk s minden országban vannak, kik ezt tudják, saját maguknak urai és szeretettel tekintenek az égre és testvéreikre. Nem költ-e fel szent érzelmet ez evangélium mindnyájunkban, hogy ne legyünk megelegedve, míg el nem terjedt minden országban, minden nemzetnél, minden városban és kunyhóban?!

Ez evangélium szerint Isten nem csak a Jézusban testesül meg, hanem többé-kevésbé minden emberben. Így az emberek többsége előtt nincs elzárva az üdvözülhetés útja. Az egyéni jellem nem csak feltétele az üdvözülésnek, hanem maga az üdvözülés. Más poklot és más menyországot nem ismerünk. „Oh barátaim és társaim a hitben,“ így végzi beszédét a szónok, „hogy észszerűen tudjunk hinni a kijelentésről, Istenről, emberről, Jézusról, és hivatásunkról ilyen evangéliumot, nem kell-e éreznünk homlokunkon Isten ujját, mely mindnyájunkat isteni felszentelés kenetével lát el? Tegyük tehát fogadást Istennek és egymásnak, hogy míg az emberek sötétségben tévelyegnek, nem ismerve Istent, és nem ismerve saját magukat, elhullva egy elhalva körülöttünk, nem nyugszunk mindaddig, míg nem lesz elterjedve Istennek e valódi evangéliuma északtól délíg és kelettől nyugatig.“

A következő napon hivatalos tanácskozás volt, melyen Eaton B. Dorman a gyűlést megnyitván az évi jelentések olvastattak fel. Ebből megemlítjük, hogy 30 év alatt, mióta az unitáriusok szervez-

kedtek, 150 egyházközség, igen sok helyi és általános érdekű intézmény és társaság alapított, melyek mind nagyobb és nagyobb mértékben segítik elő a vallásos élet fejlődését és az unitárius vallás terjedését, úgy hogy míg 30 év előtt az Unitárius Társaság csak egy magán intézmény volt, ma már az államnak egyik fontos testülete. Valóban bámulatos amerikai hitrokonaink szervező ereje, mely minden érdeket megtalál, mely az egyeseket a testülethez kötheti s így az egyházi életet folytonos tevékenységben tartja. A kicsinyek gondját, vasárnapi iskolák, a nagyobbakét vallásos társulatok veszik fel, melyek az állam egész területet behálózzák, sőt Magyarországot és Japánt is érintik. Intézményeik legnagyobb része természetesen független, sőt igen sok másokat is segít, mégis az Unitárius Társaság 150 ezer dollárt költ évenként az új és gyengébb intézmények segítésére.

Az angolországi unitáriusoknak Herford Brooke londoni lelkész volt a képviselője, ki egy beszédben az angolhoni unitáriusok kilátásairól beszélt. E tárgy mondá két elválaszthatatlan dolog. Vezetjük e kérdést úgy, mint unitárius gondolkozási irányt és vehetjük úgy, mint unitárius külső intézményt, mely egyházi szervezetben és külön unitárius istentiszteletben nyilvánul. A mi az az unitárius kilátás, mint unitárius gondolkozási irányt illeti, egyetlen egyháznak sincsenek olyan kilátásai Nagy-Britániában, mint az unitáriusnak. Az a szabad gondolkodás, melyért az unitarizmus fennáll, már csaknem egész Angliában kezd általánossá lenni s habár különböző nevek alatt, már meghódította az egész angol birodalmat. Ma már senki sem vitatkozik a háromságról, hanem csak Istenről, az orthodox egyházak sem hirdetik a trinitást, hanem Istennek Atyaságát. A hol régen azt hirdették, hogy az ember természeténél fogva bűnös, ma csak azt mondják, hogy az ember bűnös. Hol régen azt hangsúlyozták, hogy hányan kárhoznak el, most azt hangsúlyozzák, hogy hányan üdvözlnek. Az örökös kínzás hite pedig ma már egészen eltűnt Angliából.

A Jézus természetére vonatkozólag, hol a régi nézetek még leginkább tartják magukat, legalább annyira engednek, hogy jogosnak ismerik el azok nézetét is, kik őt tisztán embernek tartják. A bibliára nézve éppen a logorthodoxabb helyekről sürgetik az „újabb kritikát“ s a szó szerinti ihletettség helyét az emberiesebb gondolkozás foglalta el. Ugyhogy azon nagy reményekre és nagy gondolatokra nézve, melyek a unitarizmussal oly régen vannak kapcsolatban, soha sem volt kedvezőbb kilátás. Azonban a másik tekintet, mely az unitárius egyházat, mint külön egyházi szervezetet illeti, már nem ilyen kecségtető, minék azonban több természetes oka van. Első ok az, hogy Anglia lassan mozog mindig; másik az, hogy az unitáriusok nem akarnak úgy terjeszkedni, mint más egyházak, sőt ők bármelyik egyházhoz csatlakoznának, ha annak hittételei megegyeznének az övéikkel. Ezeken kívül más okok is közreműködtek az utolsó félszázév alatt. Ilyen az, hogy az állam vallása, az anglikán egyház, jellegét nagyon megváltoztatta. Pappai megjavultak s csaknem kivétel nélkül magas miveltiségű emberek, kik elvetették az egyház előbbi elfogult álláspontját, s ma bármilyen szabadon gondolkozó embert

sem zárnak ki maguk közül. Mindezek mellett is az unitárizmus, bár lassan, terjed. Mióta templomokat építeniök szabad, 1844. óta, templomok építésére 300 ezer font sterlingnél többet költöttek, mi körülbelül három és fél millió forint. 40 év alatt 40 új egyházközség keletkezett. Az egyház központjának a Britt és Külföldi Unitárius Társaságnak munkája és jövedelme megnégyszereződött. Különösen mutatja a nagy érdeklődést az egyház iránt az, hogy a világi emberek is hajlandók akárhányszor teljesíteni a papi teendőket pl aug. 25-én (95-ben) Londonnak 22 unitárius temploma közül 9-ben prédikált világi ember,

Minket igen közelről érdekel a gyűlés lefolyásának az a része, mely velünk foglalkozik. Miután felolvastatott az egyházi főtanácsnak a bölöni zsinatról kelt átirata, Lyon H. Vilmos lelkész, ki zsinati gyűléseinken is jelen volt, felkérte, hogy személyes tapasztalatait adja elő a Conferentiának. Lyon lelkész a következőket mondotta:

„Nagy és váratlan öröm volt reám nézve, hogy a Duna mellékén lefelé tett utamban jelen lehettem magyar testvéreink negyedéves zsinatán. Sajnálom, hogy még azon ékesen szóló izenet után is, melyet az unitáriusok három nagy testületének másodikától kaptak, nem hallhatnak személyes izenetet a harmadiktól és még messzebb levőtől. Ha egy magyarnak ékesen szóló nyelvvel rendelkezném, mely, úgy hiszem, minden nemzetek között a legékesebben szóló nyelv, még akkor sem tolmácsolhatnám azt a melegséget, bőkezűséget, azt a nemességet és vendégszeretetet, melylyel a mi magyar barátaink elhalmozták az angol unitáriusokat az önök képviselője személyében. Ismert dolog, hogy ők annyira el vannak választva mind az angol, mind az amerikai unitáriusoktól, hogy ha alkalmuk van kiönteni rokon érzésüket, azt a legékesebb nyelven teszik, a melyet csak használhatnak. Azt hiszem, hogy míg élek sohasem fogom elfelejteni a férfiak és asszonyok arczát, melyeket azon a nagy gyűlésen láttam.

Sőt többre-többre volna szükségem, mint az ők ékesszólásuk, hogy kellő kifejezést adhassak csudálatomnak, melyet érzek az ők egyenességük, hűségük, bátorságuk és kitartásuk felett, melylyel megállottak a hit mellett, melyet nekik a reformatió adott. Míg a nemesség és tanult osztály eltűrte, hogy templomaik bezárassanak és hitük megsemmisíttessék, ezek a földmives emberek megtartottak legalább 100 egyházközséget és 65 ezer derék és kitartó unitáriust. És ezt olyan üdöztetések között tették, melyekről önöknek alig lehet fogalmuk.

Kérem önöket, hogy küldessék nekik a következő izenet:

Az unitárius és más keresztény egyházak nemzeti conferentiája Amerika egyesült államaiból, Columbia tartományból Washingtonból, a magyar unitáriusok zsinati főtanácsának üdvözléttel: Jóllehet tér és nyelv elválaszt minket Önöktől, jólesik nekünk közel éreznünk Önöket közös hitünk és a szabadságnak közös szeretete által. Értesültünk az önök hűségükről kisértéseik és megpróbáltatásaik között s Önökkel együtt örvendünk a szabadságnak, melyet megnyertek. Az a kötelék, mely minket már is egyesít, hozzon minket

még közelebb a hitnek védésére és terjesztésére, mely mindkettőnk előtt oly kedves!?

Ez izenetet egyhangulag elfogadták. Ezután még más határozatokat is hoztak, így pl. az örmény zavargásokra vonatkozólag az angol kormány eljárásával való rokonszenvüknek adtak kifejezést, azonban ezek minket kevésbé érdekelvén, mellőzzük. A conferentia többi része, a mi gyűléseinktől különbözőleg, felolvasások és vitakozások tartására fordított, melyekben a legfontosabb theologiai, egyházi, társadalmi és nevelési kérdések kerültek szönyegre. A conferentián 405 jogosított képviselő vett részt, míg az összes résztvevők száma meghaladta az 1500-at.

GÁLFY LŐRINCZ.

Tanügyi Szemle.

(Az 1895. évi közoktatásügyi mozgalmak.)

Az új év kezdetén tanulságos eredményeik jár az 1895. évi közoktatásügyi mozgalmak rövid áttekintése. Természetes azonban, hogy ez áttekintés éppen csak a legfőbb mozgalmakra terjedhet ki és azok között is első sorban csak azokra, melyek a felekezeti tanügygyel egy vagy más okon összefüggésben állanak.

Ez az áttekintés a közoktatásügy általános nemzeti és culturalis érdekén és fontosságán kívül ez évben még azért a nagy nemzeti ünnepélyért is tanulságos eredményeik járhat, melyre a magyar nemzet egyeteme jelen évben készül. Ez a milleniumi ünnep a magyar nemzet anyagi és szellemi munkájának, értelmi, érzelmi és akarati élete összes productumainak kiállítása lesz. Erre a kiállításra, melyet nem a hiú fitogtatás, hanem a nemzeti erő és rátermettség tudata rendez, az egész nemzet lázas sietséggel készül. Természetes tehát, hogy a közoktatásügyi kormány sem maradhat hátra e munkában. E különös alkalom áttekintésünknek nagyobb érdeket kölcsönözhet.

A múlt év elején a tanügyi kormány megváltozott. Eötvös Lóránd br. vallás- és közoktatásügyi miniszter helyébe január 15-én Wlassics Gyula dr. budapesti egyetemi tanár lépett. Eötvös báró főleg a közép- és felsőoktatás kérdéseivel foglalkozott; azok bajainak, hiányainak elenyésztetésére szentelte rövid ideig tartott miniszteri munkásságát. Figyelmét különösen a tanárképzés javításának kérdése foglalta le és ezt a kérdést egy internatus előkészítésével gyakorlati úton igyekezett megoldani. A budgetet rövid ministersége alatt tetemesen emelte.

Dr. Wlassics eddig elé a jogi irodalom terén működött. Kitünő tanár, nagy tudós, kinek a jogi szakirodalom terén kitünő művei vannak. Ismeri a közoktatás egész rendszerét minden ágában és nemű működésétől nagy sikereket várhatunk. Embere úgy a tollnak, mint az élőszóval való előadásnak. Figyelmét kiterjeszti a tanügy minden ágára. Gyorsan akar alkotni, teremteni. Lázas sietséggel, rövid idő alatt sokat, nagyot. Mindjárt hivatalba lépte után elmondotta programbeszédjét a közoktatásügyi budget tárgyalásánál. Az ekkor kifejezett irányelvek adják a mai oktatásügyi kormány működésének lényegét. Hangsúlyozza, hogy ő inkább a közoktatásügygyel kíván foglalkozni, mert az egyházpolitikai viták talán kelleténél inkább elvonták erről a figyelmet és érdeklődést. A népoktatás államosítását nem tartja időszerűnek, mert nincs elég pénz erre, aztán meg a fele-